

Modern education and development
**“OYDINDA YURGAN ODAMLAR” QISSASIDA MILLIY
QADRIYATLAR TALQINI**

O‘ngboyev Ramazon Mahmatali o‘g‘li

Qarshi davlat universiteti 1-bosqich talabasi

ongboyevramazon2@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Tog‘ay Murodning “ Oydinda yurgan odamlar” qissasi haqida so‘z yuritiladi. Shuningdek, asosan, qissada o‘zbek xalqining milliy qadriyatlari, urf-odatlari, an‘analari badiiy ifoda etiladi.

Kalit so‘zlar: milliy qadriyatlar, urf-odatlar, milliylik, o‘zlik, atlas, bug‘doy.

Abstract: This article talks about Togai Murod’s story “ People walking on the moon”. Also, the national values, customs and traditions of the Uzbek people are expressed artistically in the story.

Key words: national values, traditions, nationality, identity, atlas, wheat.

Аннотация: Эта статья посвящена рассказу Тогая Мурада «Люди, идущие по Луне». Также в рассказе художественно выражены национальные ценности, обычаи и традиции узбекского народа.

Ключевые слова: национальные ценности, традиции, национальность, самобытность, атлас, пшеница.

Milliy qadriyatlar – har bir millatning o‘ziga xos xususiyatlarini ifodalovchi falsafiy tushuncha bo‘lib, o‘sha millat bosib o‘tgan ijtimoiy taraqqiyot jarayonida shakllangan milliy madaniy meros xazinasiga qo‘shgan hissalarini, ulushini ifodalaydi. Xuddi shu o‘ziga xoslik millat madaniyatida, adabiyotida, dinida, tarixiy xotirasida, yashash, ishlash va fikrlash tarzida, urf-odatlarida, rasm-rusumlarida, bayram-u sayllarida o‘z ifodasini topadi. Bir so‘z bilan aytganda, milliy qadriyatlar – milliy ma’naviy madaniyat ifodasi bo‘lib, har bir millatning insoniylik xazinasiga, qo‘shgan hissalarining hosilidir.

[cyberlinenka.ru]

Togʻay Murodning “ Oydinda yurgan odamlar” qissasida ham oʻsha zamonning urf-odatlari hozirgi zamonga kelib ham saqlanib qolib yanada rivoj topib borayotganiga guvoh boʻlishimiz mumkin.

- Joyi chiqib turibdi, hoʻp deya ber. Qoplon ikki yelkasiga uy tiksa boʻladigan yigit.

- Men undaychikin odamni bilmayman...

- Endi bilasan-da. Aytganimdan qolma . Chiroying borida chinoringni top!

Oymomo choʻqqa tikilmish koʻyi oʻtira berdi. Choʻgʻ Oymomoning yuzlaridan, Oymomoning yuzlari choʻgʻdan qolishmadi. Yanga boʻlmish kenjasini Oymomoga berdi.

- Boʻldi, sukut alomati rizo, - dedi.

“ Choʻgʻ Oymomoning yuzlaridan, Oymomo yuzlari choʻgʻdan qolishmadi. [1.5]

Birgina shu jumla orqali oʻzbek qizlarining naqadar uyatchang ekanligi hamda hattoki taqdiri masalasi hal boʻlayotgan vaziyatda ham boshini quyi egib, oʻzidan kattalarning soʻzlariga quloq solib tinglab turishini taʼkidlab oʻtmoqda. Yozuvchi bu bilan oʻzbek qizlarining qanchalik andishali ekanligini ochib bergan desak yanglishmagan boʻlamiz.

Nikoh oʻqilish mobaynida onasi kuyov yelkasiga beqasam chopon yopdi. Beqasam yelkasidan igna bilan ip oʻtkazib oldi. Bu, kuyov-qayliq hamisha birikib yursin, ajralib ketmasin, degani boʻladi. Ip uchlarini tugmadi. Kelin-kuyov taqdir-peshonasi tugilmasin, deya shunday qildi. Hamisha bugʻdoyday serob boʻlsin, bola-chaqali boʻlsin deya, kuyov boshi uzra bir hovuch bugʻdoy seydi.

[1.8]

Sir emaski, oʻzbek toʻylari turli xil rasm-rusum bilan urf-odatlarsiz boʻlmasdi. Ushbu qissada ham kuyovning onasining oʻgʻliga beqasam toʻn

kiydirishi rasmiy ma'noga ega. Negaki o'zbek milliy matolari, shubhasiz, atlas, adras va beqasam to'ndir. Keyingi odatlarga qaraydigan bo'lsak, kelin-kuyov birga yursin deb, kiyimlaridan ip o'tkazishadi, ammo ipning uchini tugmaydilar er-xotin ajralib ketmasin degan ma'noda. Yana bir jumlagi e'tibor qaratishimiz lozimki, "bug'doyday serob bo'lsin- bolali-chaqali bo'lsin".

Ma'lumki, mamlakatimiz mustaqillikdan oldin barcha yerlarga paxta va bug'doy ekishgan va shu orqali kechirishgan. Bir boshqoq bug'doydan ko'p hosil olish mumkin. Yozuvchi bu yerda shuni ta'kidlayotgan bejiz emas. Qizlar kelinga bo'lishdi, ko'zinga qara!

- deyishdi.

Emishki, yo kuyov, yo kelin birinchi bo'lib birovi oyog'ini bossa, ana shu ro'zg'orda umr bo'yi o'ktam bo'ladi! Kelin, kuyov oyog'idan ko'z uzmadi. Chapiga qarab yurdi. Chap oyog'i bilan kuyov oyog'ini bosmoqchi bo'ldi. Kuyov epcillik bilan o'ng oyog'ini tortib oldi. Kelin oyog'i ko'rpachani bosib oldi. Kuyov chaqqonlik qilib, kelin oyog'ini bosdi. Bo'zbolalar g'olibona qah-qaha urdi;

- Kuyov bosdi, kuyov o'ktam! – dedi.

[1.9]

It g'irillar,
Kampir o'ldi,
Soch siypatar,
Qo'l ushlatar bo'ldi.

[1.10]

Ma'lumki, o'zbekimiz to'ylarida kelin kuyovnikiga kelish jog'ida ko'plar marosimlar qilinadi. Yuqoridagilar shular jumlasidan desak yanglishmagan bo'lamiz. Bu an'analarimizga yuz yillar bo'ldi desak ham mubolag'a bo'lmaydi. Negaki o'zbek xalq og'zaki ijodiga mansub bo'lgan "Alpomish" dostonida bevosita shu marosimlarga ko'zimiz tushadi.

... Bahmal o'tovda chimildiq tutib, kuyov navkarlari bilan kirgizmoqchi bo'lib, bir nechta xotinlar "kampir o'ldi" bo'lib, o'lganiga bir nima olib, "it irillar" degan rasmini qilib, bunda ham bir nima berib, har zamon salom solib, uydan ichkari kirib, chimildiqqa o'tirib, oldiga dasturxon solib... kuyov navkarlarga do'ppi, ro'mol, sarpoylar berib, kuyov navkarlar chiqib ketdi. Barchinni bekning ... qoshiga olib kirib, xotinlar rasmini qilib, "choch siypatar", "qo'l ushlata"r"ini qilib bir nechta yangalar har qaysisi o'z manziliga ketdi.

[2.44.45]

Soydan ho'kiz suvlatgan,
Do'mbirani kuylatgan,
O'g'illarni uylatgan-
Qaynotamga bir salom!
Osmondagi yulduzday,
Qoshi qaro qunduzday,
Dili oydin kunduzday-
Qaynonamga salom!

[1.17]

Kelin salom turkiy va boshqa xalqlarda har xil ko'rinishlarda uchraydi. Kelin tushgan kunning ertasi kuni ertalab kuyovning ota-onasi va yaqinlariga nisbatan hurmat ma'nosida o'tkaziladi. Kelin salomda dastlab qaynotasiga, so'ngra qaynonasiga salom berishdan boshlanib eng kichik bolalar va qo'shnilariga ham bag'ishlanadi.

Kelin tong saharlab turadi. Kelin ayollar hamrohligida eshikni ochdi. Shu xonadonga sodiq bo'lish ramzida it yalog'iga ovqat quydi. Idish-tovoqlarga bir-bir nazar soldi. Porillab yonmish olovga moy tomizdi. Bu baxtli bo'lish ramzi bo'ldi. Nevara-chevarali bo'lib yurayin deya qo'lga go'dak oldi.

[1.18]

Biz o‘zbek xalqining qanday ajoyib urf-odatlari bor-a! “Kelinlar tong saharlab turadi”. Darhaqiqat o‘zbek kelinchaklari “xo‘roz qichqirmasi” turadi desak ham bo‘ladi. Chunki ertachidan turib, uydagilar uyg‘onmasidan ko‘chalarni supurib, barcha yumushlarni bajarib qo‘yadi. It o‘z egasiga qanchalik sodiq ekanligini bilamiz. Asarda ham kelin o‘z eri va oilasiga shunday vafodor bo‘lsin degan ma’noda itga ovqat qo‘yadi. Shuningdek, “porillab yonmish olovga moy tomizdi” e’tibor qaratadigan bo‘lsak, olovga moy tomizsa, u olov uzoq vaqtcha o‘chmaydi. Bu yerda ham baxtning doimo porlab turishi, hech qachon o‘chmasligiga e’tibor berilgan. “Kelinlar uvali-juvali bo‘lsin” deb bekorga aytilmaydi. Ya’ni kelinlar bola-chaqali bo‘lsin degani. Go‘dakni ko‘tarishda ham ana shu hikmat bor desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

E’tiborga molik jihati shuki, urf-odatlarimiz hanuz-hanuzgacha saqlanib kelinmoqda. Bundan keyin avlodlarga yetib boradi. “Kim birinchi bo‘lib, oyog‘ini bossa, o‘sha ro‘zg‘orda umr bo‘yi o‘ktam bo‘ladi“. Shu jumla butun bir qisimni ochib boradi. Birorta o‘zbek xonadoni yo‘qki, erkak kishi bo‘lmasa. Bu yerda erkak kishining oila boshi ekanligi haqida fikr bildirilgan.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Tog‘ay Murodning deyarli barcha asarlari xalqonaligi, milliyligi bilan o‘quvchilar mehrini qozonib kelmoqda. O‘zbekiston Qahramoni, Said Ahmad aytganidek, “U ona yurtining kamalakdek yetti rangi aks etgan. Xonatlas suratini chizib ketdi. Tog‘ay Surxonning mungli va shu bilan birga sho‘x jo‘shqin qo‘shiqlarini kuylab o‘tdi. Bu qo‘shiq o‘lmay manguga ketadi”. Haqiqatdan ham ijodkorning ushbu asarlarida Surxon elining so‘lmas qadriyatlari bilan xalqimizning bag‘rikengligini shu bilan bir qatorda mehmondo‘stligini yozuvchining asarlarida ko‘ramiz. Tog‘ay Murodning “Oydinda yurgan odamlar” qissasini ne chog‘lik folklor asarlariga yaqin uslubni badiiy asarlarida ko‘rsakda, yozuvchining barcha asarlari xalq tilida yaratilganligi uchun ham, badiiy qiymatini yo‘qotmagan desak haqiqatga moyil bo‘ladi. Shuning uchun ham Tog‘ay Murodning barcha asarlarini o‘qib, ularni keyingi avlodlarga yetkazish bizning asosiy vazifamizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. WWW.ziyo.uz. com – 2008. Tog‘ay Murod "Oydinda yurgan odamlar "
2. 9-sinf adabiyot. Q. Yo‘ldoshev, V. Qodirov, J. Yo‘ldoshbekov [Mas‘ul muharrir V. Rahmonov] Qayta ishlangan 4-nashri T:o‘zbekiston NMIU-2019
3. Q. Nazarov "falsafa asoslari" T: " o‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati"-2012
4. "O‘zbek oilasi tarixidan" Bo‘riyev O, Shoymardonov I, Nasriddinov K. T-1995
5. cyberlinenka.ru